

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 17. novembra 1869. ~

Gospodarske stvari.

Črtice o zboljšanju stanú kmetiškega sploh in zlasti na Kranjskem.

Gruntni posestnik more svoj stan zboljšati s pametno rabo svojih moči, ktere ima v svojem zemljišču in v svojem životu, to je telesne in dušne.

Da starokopitno vedenje s poljedelstvom sedanjim potrebam ne zadostuje, čuti, žalibog! vsak kmetovalec. Iz tega izvira vedno vprašanje od vseh strani: kaj je početi, da je mogoče kmetovalcu sedanjim velikim potrebam vstrezati, v okom priti? Ne nadajmo se, da bi mogoče bilo to doseči s pomnoženjem potreb, z boljšo hrano, z dražo obleko, kakor neki širokousten odpadenec svojega naroda priporoča; to kmetovalcu potreb ne zmanjšuje, ampak jih še le množi, zraven pa še kmetovalcu neobhodno potrebno životno krepost krati, ga za težka dela nezmožnega napravlja, marveč edino s tem, da on skuša svoje potrebe kolikor mogoče krčiti na eni, svoje dohodke pa množiti na drugi strani.

Potrebe vsakega človeka za ohranjenje življenja so: dostojna hrana, obleka, stanišče.

Kar se tiče hrane, pričajo skušnje, da mnogo ljudi živi ob kuhi, sočivji, kruhu in sadji, brez kave in drugih preslastnih jedi; meso, bodi-si bravnina, svinina ali govedina, so jim le redka pojedina. Pri vsem tem so vendar-le krepki, zmožni za vsako delo, zraven pa tudi zdravi in visoke starosti doživé brez bolezni mehkužnikom navadnih, a tudi brez potrebe, zdravja iskat si po toplicah.

V zadevi obleke je kmetovalec, spoznavši te potrebe, od nekdanj skrbel, da si je pripravno obleko napravljajal iz svojega lastnega pridelka brez velikih stroškov; bila je dostojna in za trpež, čeravno na videz ne lepa. V sedanjem času pa se večidel gleda na lišp; kar je domače, ni imenitne podobe, zato se išče po štacunah, kar vpije, novce trebi in vendar le kratek čas trpi, pa tudi života ne varuje zoper mraz.

Iz rečenega izhaja vprašanje: kaže li kmetovalcu svoje pridelke pripravne za napravo obleke domá podelati in si iz njih obleko napravljati ali pa prodajati in gradivo za obleko v štacunah kupovati?

Res je, da izdelki za obleko so na kmetih še zelo surovi, okorni; platno večidel debelo kot ploč, sukno trdo in ostro kot krhlač (ribežen).

Vendar za tega del ne kaže vse to opustiti, temveč preudariti je treba in pogledati okoli, kako izdelujejo druge iz svojega prediva lepše platno, iz svoje volne pripravniše sukno, in po tem izgledu se ravnati. O tem pa bom drugi pot priliko imel več govoriti.

Pripravno stanišče je vsakemu človeku neobhodno potrebno. Kmetovalec mora v tem oziru pred očmi imeti,

da ohrani sebi in svoji družini zdravje, — da ima pristojne shrambe za vse svoje pridelke, ugodne hleve za domačo živino, in da vse, kolikor je mogoče, je varno zoper ogenj.

Gospodar mora na dalje misliti, kako se vesti, da mu bode mogoče v sedanjih okoliščinah pošteno živeti in shajati s tem, kar ima. On mora misliti, da iz svojega posestva več in boljših pridelkov doseže, da jih v stan pripravi, v katerem mu bode mogoče dobrega kupca dobiti. Da pa pravo ugane, naj se po svetu ozira, naj bere v časnikih in bukvah, kako drugi ravnajo, naj vse s premislitkom dela, naj zemlji z dopeljavanjem povračuje, kar jej je s pridelkom odvezel. Kar mu časa po končanem poljskem delu ostaja, naj ga porabi na popravo orodja ali na kako umetno delo, namesti da od krčme do krčme brenkaje, krvave denarce trosi in dragi čas trati.

Na ugovor: kako bodem bukvje bral, ker brati ne znam, — kako kakošnega dela se lotil, ker ga ne poznam, in če bi ga znal, kaj ne za to, da me davkarji z novimi nalogami za obrtništvo in dohodnino obložé?

Na to ti, prijatelj, odgovorim le to: Če tudi rodoljubom našim še ni dozda obveljalo, kar po pravici zahtevajo, bode jim vendar gotovo obveljalo, da se pošlah vpelje poduk vsakega naroda v svojem domačem jeziku, da bode vsakemu mogoče si potrebno izobraženje v rokodelski umetnji v maternem jeziku prilastiti, namesti se z učenjem tujega jezika mučiti in svojo mladost pri tem mučenju brez vspeha potratiti. Ako imamo bližnjico doseči potrebno izobraženje, čemu stopati po dolgih potih in ovinkih!

Omenjena pot je edina za nas Slovence, v kratkem povzdigniti rokodelsko umetnijo na stopinjo, da bode mogoče zadostiti sedanjim zahtevam. Saj imamo dosti pripravnega svetá za pridelovanje lanú, konopelj, za rejo ovác, dosti lesá za izdelovanje vsake baže suhe robe, dosti rude za napravo železne robe, tudi gradiva za druga rokodelstva. Tudi se veliko ljudi pečá z rokodelstvom drugim; imamo dosti lončarjev, slamnikarjev, bučarjev, strgarjev, krnjelev (tkalcev), predíc, mizarjev, tesarjev, zidarjev itd. Al večidel vsi se vedejo vedno edino po tem, kar so se od svojih prednikov naučili. Časi pa so se predrugačili, zahteve so se povikšale, in ako jim mi ne zadostujemo, se bode zahtevano blago iz drugih krajev k nam vrinilo, bodo umetni delalci iz tujih dežel domače denarce odnašali. Ako nas je volja, temu v okom priti, rojaki na noge! Že Vodnik nam je pel: „za uk si prebrisane glave, trdne in čedne postave, sreča te išče, um ti je dan, našel jo boš, ak nisi zaspan!“

S pripomočjo ministra za kmetijstvo smo ravnokar dobili tri rojake v deželo, izurjene v pridelovanju in obdelovanju lanú in konopelj, da se bode izdelovalo ž

nižjimi stroški predivo, pripravno za kupčijo in izdelovanje tančice.

Da se ta napredek vdomači po deželi, bodo hodili okoli kazat, kako se mora lan in konoplja goditi, tretji in mikati z malimi stroški in v kratkem času. Lan in konoplja se bosta godila v vodi namesti razgrinjati jih po tratah, kar veliko dela stane brez dosege ugodnega blaga; to pa traja samo 6 do 9 dni. Namesti trenja s trlicami, bo mašina trla, druga mašina predivo čistila vsega pezdirdja. Takih dragih mašin (strojev) pa ne kaže kupovati vsakemu kmetovalcu za-se, temveč celim soseskam ali več družnikom skupaj.

Enako se bode učilo po deželi izdelovanje žganja iz krompirja in drugih pridelkov. Ne le, da se bode krompir dražje prodajal, bode se zdrozgališčina (majšje) za živino pitati po ceni dobivala in deželi prihranila.

V krajih, kjer je obilo lesa, ima kmetovalec prilžnost, svoj pri obdelovanji zemljišča nepotrební čas porabiti na prestrojenje lesa v razno hišno orodje, žlice, kuhalnice, loparje, vile, kadi, škafe, korce, platišča, vse dele vozov, rešeta, rehte, nečke, irbase (plenirje), koše in tako dalje.

Da se pa bode kmetovalec takih naprav z veseljem lotil, zato se mu to veselje pač ne sme koj zadušiti z nakladanjem davkov. Saj kmetovalec, ki rabi svoj ostali čas za obrtnijo, ni še popolnoma obrtnik; on ostane kmetovalec, enako onemu, ki s svojo vožno živino o časih, ko nima dela pri kmetijstvu, vozari za plačilo, pa vendar mu ni bilo treba od vožnje davka plačevati. Vlada naj raje podbada in podpira tako porabo časa, namesto ga podbijati in ovirati.

Našim mizarjem, tesarjem, zidarjem, sploh vsem rokodelcem pa je neobhodno potrebno izurjenje v risanju in v vseh drugih opravkih zadevajajočih vsako rokodelstvo; to pa je le v šolah mogoče. Tedaj, vlada, osnovaj take šole, kjer bode mogoče v maternem jeziku učiti se potrebnih nauk!

Po tej poti se bode povzdignila obrtnija po deželi, ne pa po praznih resolucijah konstitucionalnega društva, ktere segajo po konkordatu, kateri ljudstva ne bega, po kloštrih, ki ga ne motijo!

Pogostoma razstave izdelkov po deželah in obdarovanje izvrstnega dela bodo podbadale in opominjale na napredek; največa podpora mu pa bode dobra prodaja izdelkov.

Da bi zanemara ali celó odstranjenje vere in maternega jezika ljudstvo v omiki podpiralo in taka omika ljudstvo osrečila, kakoršno priporoča „bistroumen“ nerodoljub, je pač bôsa! Celó bati se je, da taka omika pri nas pelje v popolni pokvar životnih in dušnih moči. Pridržati je staro, kar se je dobro skazalo, poprijeti pa novo, kar kaže na dobro in ni očividno nevarno ali celó pogubljivo.

Znano je, da naši kmetovalci se trdno drže starih šeg, navad, vere in jezika; to jim dobro hasni; samo to, kar se tiče porabe svojih telesnih in dušnih moči, zahtevajo sedanje okoliščine, da se naprej pomika, da dosedanje vedenje pri kmetijstvu ne zadostuje sedanjim potrebam in zahtevam. Treba je skrbeti za dosego večega in boljšega pridelka, in na vstrojenje tega pridelka po sedanjih zahtevah. Ker pa se tega ni bilo mogoče od svojih sprednikov naučiti, treba je vzeti na pomoč svojo pamet, nauke bukev in časnikov, in tuje izglede, z eno besedo: učiti se! in to v svojem jeziku, ki ga ume, in v katerem se mu tudi vse priučiti more, česar potrebuje. Omike ne krati, kdor omenjeni pot za-njo tirja, marveč oni jo kratijo, ki tirjajo, naj se Slovenec podučuje v tujem jeziku. Nem! in vedno nem!

O...

Iz gozdarske šole v Sneperku.

I.

Kratek čas sem dijak gozdarske šole, pa v tem času sem že dosti slišal, videl in spoznal, kako silno potrebno je umno gospodarstvo gozda, ravno za našo kranjsko deželo, ktera je gorata dežela, tedaj veliko zemeljnega zaklada leži v lesu.

Naj bi naši kmetovalci spoznali, kakošni dobički izvirajo iz gozda, in si gozde skrbneje varovali, kakor dosihmal. Ne da bi les umno sekali in varovali, ampak še tratijo ga brez premislika. — Naj bi dalje spoznalo naše ljudstvo velike vrednosti naše zemlje, da ne ostane prazna. Vsak gospodar, ki je posekal les, naj pazi na to, da prostor prazen ne ostane, ampak se zopet nasadi z lesom. Naj se ne zanemarja pomlajenje gozda. Res je, da se jih po naravi sami nekoliko pomladí, al žalibog, da še tega neskrben človek pri miru ne pusti, kajti živino goni na posekani prostor, da vsa mlada drevesca pomuli in pohodi, tako da ne ostane nič drugega nego pusta goljava z grmovjem, namesto lepih mladih drevesec.

Gospodarji! premislite, koliko svetá neobdelanega leži, ki ni za drugega nego za gozd sposoben; da bi vam prostor enega orala le 50 kr. vsako leto dobička dal, koliko bi to v 50 letih po vsi deželi zneslo!

Izgovarjate se sicer, da ne morete vsemu kaj, da imate preveč drugega dela. Res je, da imate dela čez glavo; al vi preveč delate, kakor so vaši stari delali. Vi menite, da po starem je najboljšje, a to ni zmirom res! Časi se spreminjajo in hitijo, toraj korakajte za njimi; ako predaleč zastanete, ne bo vam mogoče jih dospeti. Zaklade imate v zemlji, a ne v loncih in vrečah, ampak v umnem obdelovanji zemlje. Odpovedite se staremu kopitu in vse bo bolje. Ne govorite tako, kakor sem na svoja ušesa večkrat slišal posestnike govoriti, češ: jaz moram za-se skrbeti — moji otroci naj si pa pomagajo, kakor znajo in vejo.

O gozdih ni tako govoriti, kajti ako oče ne bo umno gospodaril, ne bo sin nič imel, ker gozd potrebuje časa 80—100 let, predno je za sekanje zrel.

Tako ne sme dalje več biti, ampak mora se na bolje obrniti, da ne postane kras naša lepa dežela. Celi Kras tudi ni naenkrat postal, ampak počasi počasi, vendar je dandanes!

Narod moj, poslušaj klice učenih, za domovino vnetih mož; saj oni te prav uče in le za te skrbijo. Poprašuj jih za svete, oni ti bojo pravo pot kazali.

Imamo tudi že bukve v ta namen spisane, samo potrudite se, da jih v roko dobite.

Pošiljajte pridno svoje otroke v šolo, da se bodo učili spoznovati dobro od slabega. Ne mislite, da tisti bo živel pošteno, ki nič ne zná. Ne, ne! le onemu se bode dobro godilo, kateri se je kaj učil.

Slavni deželni zbor je skrbel za nas in nam tudi napravil gozdarsko šolo. Nadjamo se, da bode ta kapital na dobre obresti naložen! Iz te šole bom po slabi svoji moči rojakom svojim pošiljal v domači besedi spise, da bi izbudil v njih prav živo skrb za naše ljube, preveč zanemarjene gozde.

Le potem, ako napredujemo v vsem, kar je v zvezi z blagostanjem milega našega naroda, se bodo spolnile slavnega našega pesnika, ki blizo tako-le pravi:

Vremena bodo se zvedrila

In milejše zvezde kakor zdaj sijale!

Franjo Padar.